

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA RUSKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Bakalářská práce

Bulat Okudžava
(biografická črta)

Autorka: Monika Kurtáková

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Obor: Ruský a německý jazyk pro hospodářskou sféru, 6. ročník

Rok: 2006

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ODDĚLENÍ RUSKÉHO JAZYKA A LITERATURY

- 44 -

27/4067.12

Bulat Okudžava (biografická črta)

Russian language and literature department

University of South Bohemia, Faculty of Education, České Budějovice

The bachelor work handles about the life and artistic production of the Russian author Bulat Okudzava. In the first part of the work there is a short mention about Vladimir Vysockij, followed by the personal elaboration about Bulat Okudzava, his poetry and prose. The work is concluded with passages called "Okudzava in Bohemia" and "Petr Ulrych about Bulat Okudzava".

Additional information is to be found in a small documentary insertion at the end of the work.

Bachelor work supervisor: doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Bulat Okudžava (biografická črta)

Oddělení ruského jazyka a literatury

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice

Bakalářská práce pojednává o životě a tvorbě spisovatele Bulata Okudžavy. Na začátku práce je krátká zmínka o Vladimíru Vysockém, následuje vlastní pojednání o Bulatu Okudžavovi, o jeho poezii a próze a další části nazvané Okudžava v Čechách a Petr Ulrych o Bulatu Okudžavovi.

Součástí bakalářské práce je pro ilustraci i malá dokumentární příloha.

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Bulat Okudžava vypracovala samostatně a použila pouze pramenů a odborné literatury, které uvádím v příložené bibliografii.

.....
podpis

České Budějovice, 18. 4. 2006

Poděkování

Tato bakalářská práce vznikla pod vedením paní doc. PaedDr. Zdeňky Matyušové, Ph.D., které bych tímto chtěla poděkovat za ochotu, trpělivost a pomoc při poskytování konzultací a studijních materiálů.

Obsah

Úvod	8
Ruská autorská píseň -Vladimír Vysockij	9
Bulat Šalvovič Okudžava	10
Poezie	14
Próza	38
Bulat Okudžava v Čechách	42
Petr Ulrych o Bulatu Okudžavovi	43
Závěr	45
Citace	46
Použitá literatura	47
Dokumentární přílohy	1
Seznam Okudžavových děl	3

Úvod

S žánrem ruské autorské písně jsem se poprvé setkala v posledním ročníku svého předchozího studia na Hotelové škole v Táboře, kde jsme se seznámili především s Vladimírem Vysockým, ale o Bulatu Okudžavovi jsme nehovořili, což osobně považuji za škodu.

Vladimír Vysockij je bezesporu význačným představitelem ruské autorské písně, ale Bulat Okudžava je přece jenom jejím zakladatelem.

O dalších osobnostech tohoto žánru jsem se dozvěděla v rámci mého studia na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity na přednáškách a seminářích o ruské kultuře v dějinách a současnosti, které vedla paní docentka Matyušová.

Hlavním impulsem k napsání této bakalářské práce bylo dovědět se více o životě a tvorbě Bulata Okudžavy.

Svou práci se chystám rozdělit na dvě hlavní části – poezii a prózu Bulata Okudžavy, kde se budu snažit o zdůraznění hlavních témat, kterým se básník ve své tvorbě věnoval. V Próze zmíním nejvýznamnější z jeho děl.

Dle mého názoru je potřeba se v mé práci alespoň stručně zmínit též o životě dalšího významného představitele autorské písně, jakým byl Vladimír Vysockij. Dále se pokusím o stručné shrnutí žánru ruské autorské písně.

Ruská autorská píseň

(Bardovská píseň)

Bulat Okudžava patří k zakladatelům a je uznávaným patriarchou žánru, který později dostal název „autorská píseň“. Melodie autorské písně je zpravidla postavena na intonaci městské romance. Výrazným představitelem je také Vladimír Vysockij a poté následuje celé souhvězdí dalších jmen jako například N. Matvějevová, A. Galič, J. Kim, J. I. Vizbor....

Vladimír Vysockij

(nar. 25. ledna 1938 v Moskvě, zemřel v Moskvě 25. července 1980)

- ruský písničkář, herec a básník

Když začala válka, která ovlivnila celý pozdější život Vladimíra Vysockého, bylo mu něco přes tři roky. Během náletů přednášel vlastenecké básně, které se naučil ve školce, a již tehdy prý dokázal zaujmout svým západem při recitaci. Vysockij nemohl během života publikovat, vydávat desky ani koncertovat, přesto jeho písně znal každý, poslechem jeho písní se netajili ani příslušníci KGB. Po dokončení studií se Vysockij stal členem souborů několika divadel - A.S. Puškina, Divadla miniatur, zkoušel v divadle Sovremennik; od roku 1964 byl členem Divadla na Tagance, kde pod vedením režiséra Jurije Ljublimova hrál svou životní roli – Hamleta. Jeho první písní *Tetování*, kterou Vysockij napsal v Petrohradě, se od roku 1961 začalo odvíjet prvotní umělecké období inspirované pouličním folklórem. Své hudební začátky Vysockij spojoval s Bulatem Okudžavou. Byl ohromen tím, jak silný vliv mají Okudžavovy verše na jeho posluchače, když je Okudžava interpretuje a začal to též zkoušet. Jeho básnická tvorba obsahuje lyrickou poezii, hojně používal ironii a sarkasmus. Popularitu si získal především zhudebněnými básněmi a písněmi, které složil, zhudebnil a poté i zpíval.

Bulat Šalvovič Okudžava

(nar. 9. 5. 1924 v Moskvě, zemřel v Paříži 12. června 1997)

- ruský písničkář, básník, prozaik

Narodil se v rodině stranických funkcionářů, Abcházci Šavlu Stěpanoviči a Arménce Ašchen Stěpanovové, kteří byli později postiženi stalinskými represemi. Vyrůstal na moskevském Arbatu, na stejných nádvořích a v uličkách, ke kterým se později ve vzpomínkách a při psaní vracel. Až do roku 1937 žila rodina v Nižněm Taligu, do té doby byl jeho otec vysokým funkcionářem komunistické strany, v roce 1934 ho jmenovali tajemníkem městského výboru a roku 1937 byl obviněn ze zastávání se Trockého a krátce na to zastřelen. Okudžavovu matku, která též zaujímala vysoký stranický post, jmenovali tajemnicí okresního výboru. V roce, kdy byl otec zastřelen, si pro matku přišla Berijova tajná policie a byla převezena do pracovního tábora, ze kterého byla poslána do vyhnanství. Už ve školních letech pracoval Okudžava jako statista a pracovník divadelní scény, později byl zámečnickem. Bulat zůstal s babičkou v Moskvě a v roce 1940, v šestnácti letech, se přestěhoval k příbuzným do Tbilisi. Na začátku Velké vlastenecké války Okudžava pracoval jako soustružník ve zbrojním průmyslu.

Okudžavovo dětství bylo velice brzy zpřetrháno Velkou vlasteneckou válkou, kterou Okudžava označoval jako „podlou“. V roce 1942 odešel dobrovolně do války, kde se stal minometčíkem na severokavkazské frontě a o něco později radistou u těžkého dělostřelectva. Po zranění pod Mozdokem v roce 1945 byl demobilizován a vrátil se do Tbilisi. Byly to především události z války, které v něm zanechaly stopy, které se později odrazily v jeho dojemných baladách. Po návratu z války dálkově dokončil střední školu a v rozmezí let 1946 – 1950 studoval Filologickou fakultu na Státní univerzitě v Tbilisi. Po ukončení svého studia v roce 1950 vyučoval ruský jazyk a literaturu nejprve ve vesnici Šamordino nedaleko Kalugy, poté v Kaluze v jedné ze škol, kde začal spolupracovat s místním tiskem.

Tam také vyšla jeho první básnická sbírka *Lyrika* (1956), která však nezaznamenala větší ohlas a ke které sám později řekl: „Byla to velmi slabá kniha, napsaná člověkem trpícím provinční domýšlivostí.“ Básně, které obsahovala a poemu o Ciolkovském, Okudžava nezařadil už do žádného ze svých pozdějších děl. V Kaluze nebyli jiní básníci a tak se Okudžavovi zdálo, že už vlastně dosáhl svého maxima. V Kaluze byl také korespondentem a literárním spolupracovníkem oblastních novin *Znamja* (orig. Знамя). Na stránkách těchto novin se jeho básně objevovaly pravidelně během let 1953 – 1955. V roce 1955 byli jeho rodiče rehabilitováni. Ve stejném roce vstoupil Okudžava do Komunistické strany Sovětského svazu a členem zůstal až do roku 1990.

V roce 1959 v Moskvě vyšla jeho druhá básnická sbírka *Ostrov* (orig. Острова). O rok později byl v almanachu *Tarusckije stranicy* (orig. Тарусские страницы) otištěn autobiografický příběh *Ahoj, študente!* (orig. Будь здоров, школяр!) věnovaný někdejším studentům, kteří se snažili chránit zemi před fašizmem. Povídka byla straníky negativně ohodnocena a Okudžava byl obviněn z pacifizmu.

Roku 1956 se přestěhoval do Moskvy, kde pracoval jako redaktor v *Mladé gardě* (orig. Молодая гвардия) a také vedl oddělení poezie Literárních novin. Spolupracoval také s literárním nakladatelstvím *Magistral* (orig. Магистраль). Ve druhé polovině padesátých let začal Okudžava vystupovat jako autor básní a hudby svých písní i jako jejich zpěvák. Jeho písně, které zněly v rádiích, televizích, filmech i divadelních hrách a posluchači si je rychle oblíbili, mu přinesly velkou popularitu. První profesionální nahrávka vyšla v Paříži v roce 1968 nehledě na odpor sovětské vlády. V Sovětském svazu vyšly jeho desky podstatně později.

Z počátku, když pracoval v *Mladé gardě*, začali za ním přicházet lidé a zvat ho domů, aby jim zazpíval své písně. Rád bral kytaru a jezdil na neznámé adresy, kde se sešlo kolem třiceti „tichých inteligentů“. Zazpíval svých pět písní, protože tehdy jich ještě ve svém repertoáru více neměl, jednou je zopakoval a

zase odjel. Další večer vedla jeho cesta na další neznámou adresu. A takhle to trvalo asi půl roku.

Okudžava vystupoval se svými básněmi za doprovodu kytary nejprve v kruhu svých přátel, později se nahrávky jeho písní na magnetofonových páskách rozšířily po celém Rusku. Úspěch, který ho přiměl k napsání nových písní, vysvětluje, jak moc lidé potřebovali umění týkající se ne masy lidí, ale člověka jako jedince. S tím je v této době též spojován velký zájem o poezii.

Po přijetí do Svazu spisovatelů v roce 1962 odešel ze zaměstnání a začal se zcela věnovat své vlastní tvorbě. Jako člen Svazu spisovatelů mohl snadněji vydávat své knihy básní. Písně Bulata Okudžavy začali dokonce zpívat i někteří zpěváci. Těchto zpěváků však nebylo mnoho, protože potřebovali projít uměleckým výborem. Umělecké výbory se těchto písní bály a zavrhovali je. Přesto zněly jeho písně z filmů, uváděli je některá divadla, a díky tomu si na ně většina lidí zvykla. Okudžava začal jezdit po zemi a vystupovat, později byl poslán i za hranice.

V polovině šedesátých let básník hodně pracuje jako scénárista, jindy filmuje i sám. Navíc v roce 1966 píše divadelní hru *Глоток свободы* a za rok jí uvádí hned několik divadel najednou.

Celonárodní proslavení barda Bulata Okudžavy znamenalo, že začal být pro stranické ideology podezřelý, stejně jako se neubráníl závistivým reakcím ze strany mnohých literátů, kteří se ho dlouhá léta snažili vyloučit z „vyšší poezie“. Sám Okudžava však nikdy neviděl rozdíl mezi svými zhudebněnými básněmi a básněmi bez hudebního podkladu. Patřil ke skupině lidí, která se stavěla kriticky k socialistickému režimu, přesto neusilovala o jeho změnu, ale pouze o zlepšení podmínek v rámci socialismu, podílela se na tzv. demaskování stalinského režimu. Tito lidé jsou často řazeni do tzv. čtvrté generace sovětské poezie, která je někdy označována jako generace opoziční, což je ale nepřesné. Západní novináři o nich psali jako o sovětských beatnicích, což je označení též značně pokulhávající.

Díla Bulata Okudžavy jsou přeložena do mnoha světových jazyků a vydávána po celém světě. V posledních letech svého života byl Okudžava členem ústavodárné rady novin Moskovskije novosti (orig. Московские новости), Obščej gazety (orig. Общая газета), rady společnosti Memoriál (orig. Совет общества Мемориал), členem redakční rady časopisu Večernij klub (orig. Вечерний клуб), viceprezidentem ruského Pen – klubu, členem komise pro udělování milostí prezidenta Ruské Federace (od r. 1992) a komise pro udělování státních vyznamenání (od r. 1994). ✓

Okudžava je autorem více než 800 básní, mnoho z nich vznikalo současně s hudbou. Písní vytvořil okolo dvou set. V dobách perestrojky byla popularita Okudžavy doprovázena oficiálním přiznáním se ke členství v KSSS. V roce 1991 mu bylo uděleno Státní ocenění SSSR (orig. Государственная премия СССР) a v roce 1994 obdržel cenu Bukera (orig. Буковская премия) za autobiografický román *Zrušené divadlo* (orig. Упраздненный театр).

V devadesátých letech Okudžava pozoroval politické události, které probíhaly v Rusku. Zneklidňoval ho osud demokracie a zároveň odsuzoval válku v Čečensku. „V mládí byl Okudžava komunistou a zklamal se. Věřil v perestrojku – a opět se zklamal.“¹⁾

Okudžavovo srdce selhalo poprvé v květnu 1991. Byla nutná okamžitá chirurgická operace, která byla jak operativně, tak i finančně náročná. Operaci úspěšně provedl americký kardiochirurg a finance byly vyřešeny narychlo zorganizovanými sbírkami. Po doléčení však Okudžava nemohl dlouho koncertovat.

Bulat Okudžava prožil svůj život v Moskvě. Jeho žena Olga Vladimírovna Arcimovičová, vystudovala fyziku a byla organizátorkou a manažerkou koncertů svého manžela. Syn Bulat Anton Bulatovič, se stal muzikantem a skladatelem. Okudžava absolvoval operaci srdce v USA. Zemřel v Paříži 12. června 1997 po krátké těžké nemoci a pohřben je podle své poslední vůle v Moskvě na Vagaňkovském hřbitově.

Poezie

Bulat Okudžava začal psát básně už v dětství. První básní, která mu byla publikována, je báseň *Нам в холодных темплушах не спалось*. V roce 1945 byla otištěna v novinách zakavkazského vojenského okruhu *Боец РККА* (orig. *Боец РККА*), kde si během roku 1946 bylo možné přečíst i další jeho básně. Zpočátku vystupoval pod pseudonymem A. Dolženov.

Za jeho první populární báseň můžeme považovat *Нестов и упрям* která je jindy také známa pod názvem *Гори, огонь, гори*.

Нестов и упрям

*Нестов и упрям,
Гори, огонь, гори,
На смену декаблям
Приходят январь.*

*Нам все дано сполна:
И радости и смех,
Одна на всех луна,
Весна одна на всех.*

*Прожить этап до тла,
А там пускай ведут
За все твои дела
На самый страшный суд.
Пусть оправданья нет,
Но даже век спустя
Семь бед - один ответ,
Один ответ - пустяк!*

*Нестов и упрям,
Гори, огонь, гори,
На смену декаблям
Приходят январь.*

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Okudžava ji napsal ještě jako student univerzity v Tbilisi v roce 1946 a vznikla vlastně náhodou. V druhé polovině padesátých let složil básně *Půlnoční trolejbus* (orig. Полночный троллейбус), *Král* (orig. Король), *Na shledanou, mládenci* (orig. До свидания, мальчики), *Černý kocour* (orig. Песенка про черного кота) aj. , které se velice rychle proslavily.

Píseň *Do Smolenska je daleko* (orig. По смоленской дороге) je výjimečná tím, že nejdříve vznikla melodie a až posléze text. Tato písnička postupem času téměř zlidověla.

Do Smolenska je daleko

*Do Smolenska je daleko
ševelí kolem sloupy sloupy sloupy
Do Smolenska je daleko
a kolem samé lesy lesy lesy
Nad cestou tvoje oči
můj úděl modravý
v místech kde cesta smolenská
svůj hřbet o hvězdy tře si*

*Do Smolenska je daleko
fičí mi vítr do tváře
Z domu nás vyhnaly povinnosti
jen povinnosti víš
Možná že kdybys mě objala víc
byl bych ti mnohem dříve blíž*

*Do Smolenska je daleko
a kolem samé lesy lesy lesy
Do Smolenska je daleko
a sloupy kolem zpívají zpívají
A na smolenskou cestu
se jako tvoje oči
dvě chladné modré hvězdy dívají dívají dívají*

(přeložil Jiří Vejvoda,
přebásnil František Novotný,
r. 1980, Více než jen hlas)

По смоленской дороге

*По смоленской дороге - леса, леса, леса.
По смоленской дороге столбы, столбы, столбы.
Над дорогой смоленскою, как твои глаза
Две вечерних звезды голубых моей судьбы.*

*По смоленской дороге метель, в лицо в лицо.
Все нас из дому гонят дела, дела, дела.
Может, будь понадежнее рук твоих кольцо
Покороче б, наверно, дорога мне легла.*

*По смоленской дороге - леса, леса, леса.
По смоленской дороге столбы гудят, гудят.
На дорогу смоленскую, как твои глаза,
Две холодных звезды голубых глядят, глядят.*

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Mnoho z básní Bulata Okudžavy se stalo známými lyrickými písněmi, obrazy přírody se odlišují romantickou podmanivostí a malebností - jako např. v básni *Gruzínská píseň* (orig. Грузинская песня).

Gruzínská píseň

Vinné jádérko zasadím do teplé, úrodné země,
révu políbím, utrhnu hrozen, až bude v ní zrát,
srdce pro lásku naladím,
přátelé, přijďte pak ke mně...

Pročpak bych jinak
na téhle odvěké zemi žil rád?

Spěchejte, hosti, ze všech stran pojd'te sem, ke stolu mému,
a mně do očí povězte, čím jsem vám, pravdu chci znát,
možná odpustí

nebeský otec mně a mému jménu...

Pročpak bych jinak
na téhle odvěké zemi žil rád?

V temné červeni oděna Dali má zpívat mi bude,
v černobílém já a s hlavou skloněnou zůstanu stát,
budu poslouchat

a umřu láskou a steskem jak student...

Pročpak bych jinak
na téhle odvěké zemi žil rád?

Dřív než po koutech zavíří zánik a také mne zdolá,
Ještě znovu a znovu chci nechat si živý sen zdát –

modré buvoly,

zlatého pstruha a

bílého orla...

Pročpak bych jinak
na téhle odvěké zemi žil rád?

(Přeložil a přebásnil Petr Kovařík,
Půlnoční trolejbus, r. 1981)

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA -8-
Husova 458, 370 05 České Budějovice

Грузинская песня

Виноградную косточку в теплую землю зарю,
И лозу поцелую, и спелые гроздья сорву,
И друзей созову, на любовь свое сердце настрою...
А иначе зачем на земле этой вечной живу?

Собирайтесь-ка, гости мои, на мое угощенье,
Говорите мне прямо в лицо, кем пред вами слыву,
Царь небесный пошлет мне прощение за прегрешенья...
А иначе зачем на земле этой вечной живу?

В темно-красном своем будет петь для меня моя дали,
В черно-белом своем преклоню перед нею главу,
И заслушаюсь я, и умру от любви и печали...
А иначе зачем на земле этой вечной живу?

И когда заклубится закат, по углам залетая,
Пусть опять и опять предо мной проплывут наяву
Белый буйвол, и синий орел, и форель золотая...
А иначе зачем на земле этой вечной живу?

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Cyklus básní *Арбатское вдохновение, или Воспоминание о детстве* zasvětil vzpomínkám na dětství, matce a otci a vystřízlivění z dětské romantické naivnosti, které již dříve zahrnul do prózy, např. do autobiografických povídek *Девушка моей мечты* (1985) a *Нечаянная радость* (1986).

Пříroda je podle Okudžavy dobrá a bezbranná. V básních vynikají obrazy hmyzu, lyricky oduševnělé, vyjadřující jednak citlivost, jednak bizarnost umělecké přírody: „Kобыlky píší bílé básně, cvrčci hrají na housle.“ (О кузнечиках, Стихи без названия, Полдень в деревне).

Půlnoční trolejbus se pro Okudžavu stává korábem a pasažéři námořníky. Okudžava psal sentimentální básně, kde čtenářům připomínal, že v mlčení je mnoho dobra.

Půlnoční trolejbus

Když navalí se neštěstí
Když zoufalství už příliš bolí
Naskočím do nejbližšího trolejbusu
Do posledního té noci
Do kteréhokoli

Jed' říkám proháčkuj se ulicemi
Objížděj bulváry v tom osamělém tanci
Ať na tvou palubu nastoupí ztroskotanci
Té noci
Ztroskotanci

Otevři modré dveře
Já vím že s půlnocí kdy zima lezavá
Se vetře do kůže
Jen trochu přibrzdíš
A z tvých chrabrých námořníků
Mi každý bez otázky pomůže

V tom pevném šiku s nimi
Kdy tělo tělem hřejí
Jsem přec už tolikrát
Čelil své beznaději
Ach kdo z vás ví ach kdo z vás ocení
Kolik jen dobra
Se skrývá v mlčení

Půlnoční trolejbus Moskvou jež se jak řeka chvěje
Pluje si trolejbus – tma ani nedýchá
Ta bolest před chvílí
Ta bolest z beznaděje
Utichá zvolna utichá

(Přeložil a přebásnil Petr Kovařík,
Půlnoční trolejbus, r. 1981)

ПОЛНОЧНЫЙ ТРОЛЛЕЙБУС

Когда мне невмочь пересилить беду,
когда подступает отчаянье,
я в синий троллейбус сажусь на ходу,
в последний, в случайный.

Полночный троллейбус, по улице мчи,
верши по бульварам круженье,
чтоб всех подобрать, потерпевших в ночи
крушенье, крушенье.

Полночный троллейбус, мне дверь отвори!
Я знаю, как в зябкую полночь
твои пассажиры - матросы твои -
приходят на помощь.

Я с ними не раз уходил от беды,
я к ним прикасался плечами...
Как много, представьте себе, доброты
в молчанье,
в молчанье.

Полночный троллейбус плывет по Москве,
Москва, как река, затухает,
и боль, что скворчком стучала в виске,
стихает,
стихает.

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Okudžava ve svých verších spojoval celý svůj život se zákoutími moskevského Arbatu. Arbat představuje „jako rodnou zem“ a víru. Opěvoval klid starého Arbatu s jeho osobitou atmosférou života a lidských vztahů v mnoha písních a básních např. i v básních: *Ах, Арбат мой, Арбат!, Арбатский романс, Песенка об Арбате, Арбатский дворик*. Arbat je pro něj nejen městská část, ale místo duší poezie a osudů. S hudbou arbatských nádvoří je často spojena existence žánru městské romance a sentimentální nálady v autorovo básních. ✓

Ulička Arbat

*Jméno jak řeka ti v ústrety vyzvání
Asfalt je průhledný – na dno však nevidíš
To je má ulička Arbat – mé vyznání
To je má radost i tajná má skrýš*

*Slávu tu nepotkáš – sem tam je díra
Lidi tu spěchají – příliš však nemohou
Ulička stará – Arbat má víra
Dobré je cítit to dláždění pod nohou*

*I když jich tisíce znám
Tahleta zdá se mi
Že vede k srdci až
Jsi její host
Ulička Arbat – můj domov – zázemí
Těch kroků nikdy snad nebude dost*

(přeložil Jiří Vejvoda,
přebásnil František Novotný,
r. 1980, Více než jen hlas)

Песенка об Арбате

*Ты течешь, как река. Странное название!
И прозрачен асфальт, как в реке вода.
Ах, Арбат, мой Арбат, ты – мое призвание.
Ты – и радость моя, и моя беда.*

*Пешеходы твои – люди не великие,
Каблуками стучат – по делам спешат.
Ах, Арбат, мой Арбат, ты – моя религия,
Мостовые твои подо мной лежат.*

*От любви твоей вовсе не излечишься,
Сорок тысяч других мостовых любя.
Ах, Арбат, мой Арбат, ты – мое отечество,
Никогда до конца не пройди тебя!*

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

V baladě *Král* (orig. Король) zpíval Okudžava o nesmrtelnosti obyčejného arbatského chlapečka Leňky Koroleva = Krále, který si nasadil čepičku jako královskou korunu a vyrazil do války, kde zemřel v boji, ale napořád zůstal v paměti lidí, v životě moskevských ulic a nádvoří.

Král

*Na dvoře kde každý večer starý gramofon hrál
a kde páry v tanci prachem vířily
všem mladým vládl chlapec – jistý Leňka Král
a tak ho i na krále překřtili*

*Byl to král jak má být – jestliže
měl přítel smůlu či v nesnázích byl
Leňka podal mu svou ruku královskou
svou věrnou ruku aby ho zachránil*

*Jenže pak jednoho dne messerschmitty jak havrani
roztrhly ticho úsvitu jako korálky
a náš Král jako by králem byl
čepici místo koruny si narazil
trochu víc na stranu a vyrazil vpřed do války*

*Už zase vyhrává staříčkový gramofon
a slunce vyšplhalo na vrchol
jenže najednou není kdo by mohl jeho život oplakat
neboť ten náš král neměl vůbec nikoho
ani žádnou královou nestačil mít rád*

*Ale ať jdu kamkoli ať dělám cokoli
i když se třeba jen tak procházím
pořád doufám že na první křižovatce
na Leňku Krále narazím*

*Neboť jestli pravda je že válka zabíjí
pak Leňka nebyl stvořen pro mazlavý jíl
Já nemůžu si Moskvu představit
bez takového Krále jakým vždycky byl*

(přeložil Jiří Vejvoda,
přebásnil František Novotný,
r. 1980, Víc než jen hlas)

КОРОЛЬ

Во дворе, где каждый вечер все играла радиола,
где пары танцевали, пыля,
ребята уважали Леньку Королева
и присвоили ему званье короля.

Был король, как король, всемогущ.
И если другу
станет худо и вообще не повезет,
он протянет ему свою царственную руку,
свою верную руку - и спасет.

Но однажды, когда "мессершмитты", как вороны,
разорвали на рассвете тишину,
наш Король, как король,
он кепчонку, как корону - набекрень, и пошел на войну.

Вновь играет радиола, снова солнце в зените,
да некому оплакать его жизнь,
потому что тот король был один,
королевой не успел обзавестись.

Но куда бы я ни шел, пусть какая ни забота,
все мне чудится что вот за ближайшим поворотом
Короля повстречаю опять.

Потому что на войне, хоть и правда, стреляют,
не для Леньки сырая земля.
Потому что (виноват), но я Москвы не представляю
без такого, как он, короля.

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Kvůli této písni volal Okudžavovi člověk z vysokého státního orgánu, že tato píseň se zpívat nesmí, protože má špatný vliv na mládež. Okudžava však názor tohoto člověka nevzal v úvahu a zpíval píseň *Král* i nadále. O tři roky později Okudžava složil a začal zpívat píseň *O дупках*. Opět se mu ozval ten samý člověk a ptal se ho. Proč teď má zpívat pro hlupáky? V tu chvíli Okudžava pochopil, že čas vytváří svá díla a že to je ten největší soudce. „Slabé věci uklízí a úspěšná díla zůstávají.“

Téma války patří k hlavním tématům tvorby Bulata Okudžavy. Básník líčí válku přes utrpení, myšlenky a zážitky chlapce – „včera“ žáka, toužícího po hrdinských činech a slávě, který se dostal do samého pekla války a vytrpěl si v zákopech tvrdou vojenskou službu. Jeho protiválečné písně, jakými jsou např. *Vojenské boty* (orig. Песенка о солдатских сапогах) a *Papírový voják* (orig. Бумажный солдатик) vznikly až po válce. V básni *Vojenské boty* se jedná o upřímnou zповěď vojáka, který se vrací domů z války, avšak nemá vlastně kam, přestože většina jeho blízkých přežila. Autor zde poukazuje na skutečnost, že válka převrátila osudy všem.

Vojenské boty

Slyšíte vojenských bot dupání?

I ptáci poblázněně létají.

Žena si rukou oči zaclání,

Kam hlídá, víte. Rozumíte jí.

A slyšíte, jak venku buben hřmí?

Teď k loučení se nedostává slov.

Za eskadronou mlha už se tmí,

Vše minulé nám náhle zjasnělo.

Kde, vojáku, však naše kuráž je,

Když vracíme se potom domů zpět?

Snad ženy nám ji kradou potají.

Jak ptáčka na prsou ji chovají

Když ale ženy jsou, snad nemáš strach,

Když chystáme se překročit svůj práh?

Možná že naproti nám poběží –

Však dům je cítit dávno krádeží.

Minulost - samá lež, co zbylo z ní?

Jen budoucnost je naše naděje.

V polích však tloustne hejno havraní,

Nám válka v patách stále ještě je.

V ulicích znovu dupání.

Zas ptáci svoje křídla rozpjali.

Žena si rukou oči zaclání,

Na naše záda hledí do dáli.

(Přeložil a přebásnil Petr Kovařík,

Půlnoční trolejbus, r. 1981)

Песенка о солдатских сапогах

Вы слышите: грохочут сапоги,

и птицы ошалелые летят,

и женщины глядят из-под руки?

Вы поняли, куда они глядят?

Вы слышите: грохочет барабан?

Солдат, прощайся с ней, прощайся с ней...

Уходит взвод в туман-туман-туман...

А прошлое ясней-ясней-ясней.

А где же наши женщины, дружок,

Когда мы возвращаемся назад?

Его, наверно, женщины крадут

и, как птенца, за пазуху кладут.

А мы рукой на прошлое: вранье!

А мы с надеждой в будущее: свет!

А по полям жиреет воронье,

а по пятам война грохочет вслед.

*И снова переулком – сапоги,
и птицы ошалелые летят,
и женщины глядят из-под руки...
В затылки наши круглые глядят.*

(Булат Окуджава
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Některé písně o válce svou formou připomínají frontový folklór jako např. píseň *Мы за ценой не постоим* k filmu *Белорусский вокзал* nebo píseň *Бери шинель, пошли домой* k filmu *От зари до зари*. Své básně o válce věnoval Okudžava především řadovým účastníkům, navenek nepatrným a nehrdinským, ale uchovávajícím si v sobě dobrotu, slitování a lásku.

„Smutkem a ironií, to znamená mojí tvůrčí vyspělostí, jsem zavázán především válce. Ve válce jsem se rozčílil na krutost osudu, která neoprávněně postihla mé blízké, ale místo toho jsem se naučil velké schopnosti odpuštění a porozumění... Válka je stále se mnou: dostal jsem se do ní mlád, v nejcitlivějším období vnímání a ona se ve mně hluboko usadila.“²⁾

Okudžava zcela přesvědčivě ve svých básních a písních vyjádřil, že nebude aktivním politickým hrdinou, a též se snažil o vyjádření pocitů a myšlenek radikálně naladěné inteligence. Pokračoval v tradici J. N. Tyňanova, který zpracoval ve své historické próze konflikt volnomyšlenkáře s politikou vlasti.

Ve své tvorbě, jak v básnické, tak i v próze, se Bulat Okudžava orientoval na duchovní tradici 19. století. Vždy se zajímal o historii a ponaučení z ní, často proto volil historická témata, o čemž svědčí např. i báseň *Modlitba*.

Modlitba

*Dokud se Zem ještě otáčí,
když smí ještě světlo být,
můj pane, každému dopřej z nás,
co nemohli jsme mít:*

*moudrému jen hlavu přej,
zbabělému koně, třmen,
šťastným přidej peníze...
A na mě se rozpomeň.*

*Dokud se Zem ještě otáčí,
je, pane, moc jen tvá,
kdo po moci však prahne,
ať z moci nemoc má!
Odpočinout štědrému dej,
alespoň v tento den,
Kainovi pokání přej...
A na mě se rozpomeň.*

*Já vím, že všemu rozumíš,
věřím, žes moudrosti král,
jak zabitý voják věří,
náš život že v ráji jde dál,
jak věří každý, kdo slyší,
neslyšné řeči tvé,
tak jako věříme sami,
my v nevědomosti své!*

*Můj pane, bože, vidím
zelený tvůj zrak!
Dokud se zem ještě otáčí,
ač sama to má za zázrak,
když má ještě čas,
když zbývá jí teplo pro oheň,
každému dej něco málo...
A na mě se rozpomeň.*

(Přeložil a přebásnil Petr Kovařík,
Půlnoční trolejbus, r. 1981)

Молитва

*Пока Земля еще вертится, пока еще ярок свет,
Господин, дай же ты каждому, чего у него нет:
мудрому дай голову, трусливому дай коня,
дай счастливому денег... И не забудь про меня.*

*Пока Земля еще вертится – Господи, твоя власть! –
дай пвущемуся к власти навластвоватья всласть,
дай передышку щедрому, хоть до исхода дня.
Каину дай раскаянье... И не забудь про меня.*

*Я знаю: ты все умеешь, я верю в мудрость твою,
как верит солдат убитый, что он проживает в раю,
как верит каждое ухо тихим речам твоим,
как веруем и мы сами, не ведая, что творим!*

*Господи мой Боже, зеленоглазый мой!
Пока Земля еще вертится, и это ей странно самой,
пока ей еще хватает времени и огня,
дай же ты всем понемногу... И не забудь про меня.*

(Булат Окуджава

Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Okudžavova poezie vychází z různých zcela rozdílných folklórních a literárních pramenů. Jedná se o tvůrčím způsobem přepracovanou městskou romanci a někrasovskou linii prozaizace verše. Básně V. Majakovského s jeho řečnickými posuny a přízvučným veršem Okudžava transformoval do melodických rytů. Básníkův svět je intimní, ale současně i komický. Jeho lyrický hrdina stále cestuje mezi válkou a mírem, je ochráncem dobra. V poezii přirozeně splynuly slovo, hudba a barvy, smutek a ironie, láska a žal. Pro Okudžavu charakteristický žánr „písničky“ v sobě nese znaky městské romance, folklóru, tradiční elegie, balady a ostatních žánrů lyriky. Za své učitele Okudžava považuje Puškina a L. N. Tolstého, B. Pasternaka, T. Manna a Bérangera.

„Začínal jsem s napodobováním Puškina, poté Pasternaka“, poznamenal Okudžava na jedné z besed. Puškina považuje za ideál: „Je nedosažitelný, ale je důležité snažit se k němu přiblížit.“³⁾ Puškinské začátky jsou neustále přítomny v jeho poezii i próze.

Před sochou Puškina

*Před sochou Puškina se fotí hlouček lidí,
fotograf zmáčkne spoušť, a teď vyletí ptáček,
fotograf zmáčkne spoušť, a náhle všichni vidí,*

*před sochou Puškina jak vylétává ptáček,
před sochou Puškina jak vylétává ptáček.*

*Hádky jsou srovnány a účty dopočteny,
na Tverském bulváru je těsno, jak je nával,
z oken se vyklánějí velmi krásné ženy
[: a na nás mávají a ptáček vylétává. :]*

*Před sochou Puškina se fotí hlouček lidí
a ten, kdo pochopí, ten rukou nad tím mává,
vy naše podvůdky a každodenní bídy
[: před sochou Puškina, kde ptáček vylétává. :]*

*Tak šťastni zůstanem dík snímku do půl pasu,
život je krátký jak obnošený fráček,
my však už uvízli v té velké síti času,
před sochou Puškina, kde, pozor, letí ptáček,
na fóně Puškina, kde, pozor, letí ptáček.*

(Jaromír Nohavica)

ПРИЕЗЖАЯ СЕМЬЯ ФОТОГРАФИРУЕТСЯ У ПАМЯТНИКА ПУШКИНУ

*На фоне Пушкина снимается семейство.
Фотограф щелкает, и птичка вылетает.*

*Фотограф щелкает,
но вот что интересно:
на фоне Пушкина!
И птичка вылетает.*

Все счета кончены, и кончены все споры.

*Тверская улица течет,
куда не знает.*

*Какие женщины на нас кидают взоры
и улыбаются...*

И птичка вылетает.

На фоне Пушкина снимается семейство.

*Как обаятельны
(для тех, кто понимает)*

*все наши глупости и мелкие злодеяния
на фоне Пушкина!*

И птичка вылетает.

*Мы будем счастливы
(благодаренье снимку!).*

Пусть жизнь короткая пронесется и тает.

*На веки вечные мы все теперь в обнимку
на фоне Пушкина!*

И птичка вылетает.

(Булат Окуджава,

Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Muzikálnost je obsažena v obsahu básní, v refrénech, otázkách i básnických zvoláních. S láskou a něžností píše básník o hudebních nástrojích jako o svých přátelích: „это старенькая скрипка, на которой играет Моцарт,...“ Hrdiny

Okudžavových písní jsou často muzikanti, flétnisté, bubeníci, všichni, díky kterým „se celý rok hraje hudba“.

V druhé polovině dvacátého století Okudžava vzkřísil v ruské poezii milostnou lyriku. Básně jsou poté postaveny na námětu milostné romance.

V Okudžavově poezii jsou zobrazeny všeobecné lidské pocity a představy: svědomí, šlechtnost a důstojnost, víra, naděje, láska i utrpení. Okudžava se domnívá, že svět zachrání ne krása, ale utrpení. Reálná pozemská Věra, Ljuba a Naďa se mění v symbolickou triádu Víra – Naděje – Láska.

Oblíbeným básnickým obrazem je obraz Naděje. Vyzývá své posluchače a čtenáře věřit a doufat.

Tři sestry

*Modré závěsy stáhněte, prosím, teď celé.
Sestro, léky mi nenoste, dost už jich mám.
U mé postele stojí tiší věřitelé:
moje Víra a Láska a Naděje má.*

*Jak rád mládenec hýřil by celým svým jméním,
jenže peníz teď v rukou mých vzácný je host...
- Neplač, neteskní, Víro má, důvodu není,
ještě budeš mít dlužníků na světě dost!*

*Pak se otočím, potichu, něžně a krátce,
Moje hříšné rty naleznou dvě ruce tvé:
- Neplač, neteskní, promluvím k Naději matce,
ještě po zemi celičké máš syny své.*

*K Lásce hladově natáhnu prázdné své dlaně,
ale hlas její kající uslyším jen:
- Neplač, neteskní, to ještě nehasne paměť,
sebe, sebe já rozdala ve jménu tvém.*

Ale kdyby i náruč tě nehřála něčí

a sám neplál jsi nezemským ohněm jak list,
dávno, dávno už trojnásob sousedské řeči
dluh tvůj splatily... Předě mnou zůstal jsi čist!

Čistočistý tak za ranních rozbřesků prvních
žiju před samým zrozením nového dne...
Svatá trojice sester, soudců milosrdných,
píše trvalý úvěr teď na jméno mé.

(Přeložil a přebásnil Petr Kovařík,
Půlnoční trolejbus, r. 1981)

Три сестры

Опыстите, пожалуйста, синие шторы.
Медсестра, всяких снадобий мне не готовь.
Вот стоят у постели моей кредиторы
молчаливые: Вера, Надежда, Любовь.

Раскошелиться б сынз недолгого века,
да пусты кошельки упадают с руки..
- Не грусти, не печалуйся, о моя Вера, -
остаются еще у тебя должники!

И еще я скажу и бессильно и нежно,
две руки виновато губами лоя:
- Не грусти, не печалуйся, мать Надежда, -
есть еще на земле у тебя сынобья!

Протяну я Любви ладони пустые,
покаянный услышу я голос ее:
- Не грусти, не печалуйся, память не стынет,
я себя паздарила во имя твое.

Но какие бы руки тебя ни ласкали,
как бы пламень тебя ни сжигал неземной,
в троекратном пазмере болтливость людская
за тебя расплатилась... Ты чист предо мной!

Чистый-чистый лежу я в наплывах рассветных,
белым флагом струится на пол простыня...
Три сестры, три жены, три судьбы милосердных
открывают бессрочный кредит для меня.

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

V *Písničce o modrém balónku*, která se podle znění připomíná dětskou říkanku, modrý balónek, který dívence uletěl, ji doprovází všemi etapami lidského života – od dětství přes mládí až do dospělosti – s jejich marnými nadějemi na štěstí.

Písnička o modrém balónku

*Pláče děvčátko, balónek mu uletěl
Lidi říkaj – neplač a balónek letí.*

*Pláče dívka – ženich nepřišel
Lidi říkaj neplač a balónek letí*

*Pláče žena – šel muž za jinou
Lidi říkaj neplač a balónek letí.*

*Pláče stařenka – málo užila
Balónek se vrátil, modrej balónek.*

(přeložil Jiří Vejvoda,
přebásnil František Novotný,
r. 1980, Více než jen hlas)

ГОЛУБОЙ ШАРИК

Девочка плачет: шарик улетел.

Ее утешают, а шарик летит.

Девушка плачет: жениха все нет.

Ее утешают, а шарик летит.

Женщина плачет: муж ушел к другой.

Ее утешают, а шарик летит.

Плачет старушка: мало пожила...

А шарик вернулся, а он голубой.

(Булат Окуджава,

Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

V básni s prozaickým názvem *Píšu historický román* (orig. Я пишу исторический роман) obhajuje Okudžava své právo na tvůrčí svobodu.

Píšu historický román

*V prázdné láhvi od piva dobré zahraniční značky
kvetla růže ohnivá hrdě, pomalu a plačky.*

*Psal jsem řádek po řádku historické veledílo,
vysedával na zadku, až se slilo, co kde bylo.*

*Všichni píší jen, co slyší, všichni slyší to, jak dýší,
tak, jak dýší, tak i píší, je to marné, spadla klec,
v přírodě je to tak dáno, ptát se "proč?" je zakázáno,
to už není naše věc.*

*Byly dálky pobudů, byly výmysly i kravál,
z jizev svého osudu jsem si stehy vytrhával.*

Nadbíhal jsem hrdinům, vyprávěl o zašlé době,

poručickou ofinu jsem si přistříhl sám sobě.

Všichni píší jen, co slyší,...

*Kostel není ještě mše, fantazie není lhaní,
dopřejte mi dopsat vše, co mám ještě na napsání.*

*Dokud září rudý květ rudé růže v temné flašce,
dopřejte mi vykřičet slova, co mám na bumážce.*

Všichni píší jen, co slyší, na na na ...

(Jaromír Nohavica)

Я ПИШУ ИСТОРИЧЕСКИЙ РОМАН

*В склянке темного стекла
из-под импортного пива
роза красная цвела
гордо и неторопливо.
Исторический роман
сочинял я понемногу,
пробиваясь как в туман
от пролога к эпилогу.*

*Были дали голубы,
было вымысла в избытке,
и из собственной судьбы
я выдергивал по нитке.
В путь героев снаряжал,
наводил о прошлом справки
и поручиком в отставке
сам себя воображал.*

*Вымысел - не есть обман.
Замысел - еще не точка.
Дайте дописать роман*

до последнего листочка.
И пока еще жива
роза красная в бутылке,
дайте выкрикнуть слова,
что давно лежат в копилке:

каждый пишет, как он слышит.
Каждый слышит, как он дышит.
Как он дышит, так и пишет,
не стараясь угодить...

Так природа захотела.
Почему?
Не наше дело.
Для чего?
Не нам судить.

(Булат Окуджава,
Надежды маленький оркестрик, 2001 г.)

Individuální Okudžavova básnická frazeologie («дежурный по апрелю», «надежды маленький оркестрик», «возьмемся за руки, друзья») se stala součástí celonárodního jazyka.

V 80. letech se v díle Bulata Okudžavy odehrály některé změny. Od naivních a bezprostředních „písniček“ přechází Okudžava k lyrice psychologické, přemýšlí nad věčnými problémy bytí. Za každodenním naplňováním lidských drobností, prostých pravd, odhaluje všeobecně lidský filozofický smysl.

Próza

První prozaické dílo Bulata Okudžavy povídka *Ahoj, Študente!* (orig. Будь здоров, школяр!) bylo v roce 1961 vydáno v almanachu Tarusskije stranicy (orig. Тарусские страницы). Touto autobiografickou povídkou pokračuje Okudžava v tradici L. N. Tolstého, odkrývá složitý vnitřní svět hrdiny, jeho zážitků, strach ze smrti, bolesti, nenávist k válce. Jedná se o těžkou cestu formování duše mladého člověka. Divadelní představení podle povídky *Ahoj, Študente!* bylo zakázáno. Na podzim tohoto roku byly písně Okudžavy vystaveny drsné kritice v tisku. Kritika se usnesla, že toto dílo nevyjadřuje nálady a myšlenky mládeže, protože neobsahuje dostatek hrdinského nadšení. Nezávislé občanské chování Okudžavy, jeho soucitné vztahy ke kolegům, které pronásledoval politický systém země (osobně podepsané dopisy na obranu A. D. Siňavského a J. M. Danielja, A. I. Solženicyna), mu vytvořilo reputaci „nespolehlivého“ spisovatele.

Období svého života, které strávil Okudžava ve vesnici Šamordino a v Kaluze, zvětšil ve smutně ironických autobiografických povídkách *Частная жизнь Александра Пушкина* nebo *Именительный падеж в творчестве Лермонтова* (1976), *Искусство кройки и шитья* (1985), a například v povídce *Новенький, как с иголки* (1962) a jiných.

V románu *Putování diletantů* (orig. Путешествие дилетантов) se Okudžava opět vrací k děkabristickému povstání a době, která následovala. Tato doba byla poznamenána všeobecným úpadkem společenské aktivity. Hlavní postavou se stal kníže Mjatlev, bývalý příslušník tzv. zlaté mládeže, který se radikálně změní poté, co se stane svědkem souboje, v němž zahynul mladý básník, ve kterém můžeme tušit M. J. Lermontova. Uzavře se do sebe, přesto ho sleduje samotný car, dokonce mu kontrolují soukromý život. Mjatlev reaguje tak, že unese mladinkou novomanželku Lavániji Ladimirovskou, která ho už od mládí miluje. Milenci prožijí několikaměsíční romanci na jihu Ruska, nakonec jsou na rozkaz cara dostiženi a přivedeni do Petrohradu. Mjatlev se vrací do armády jako obyčejný voják. Milenci se setkávají až po dlouhém těžkém životě

poté, co je Mjatjev po smrti cara Mikuláše I. omilostněn a dožívá svůj život na svém panství.

Autor se zde uchyloval k obrazně – předmětné stylizaci a paradoxně dával dohromady osudy „velkých“ a „malých“ lidí, všechno je spojené se skeptickým pohledem na to, že by člověk měl možnost radikálně se vměšovat do historie. Na základě historického materiálu Okudžava píše o současnosti, o sobě samém, o své lásce.

V díle *Dostaveníčko s Bonapartem* je válka roku 1812 zobrazena jako by okrajově, ne z pole bojů, ale z panských usedlostí a vypálených moskevských domů. Autor a jeho hrdinové rozmyšlejí nad francouzským pokušením a hře ruských aristokratů na cizí revoluci, nad proměnou modly Napoleona v okupanta a nactiutruhače Ruska. V dílech Okudžavy je vždycky přítomna zvláštní opozice „potrhlosti“ a „zdravého“ myšlení v ruské inteligenci.

Na konci šedesátých let se Okudžava obrací k historické próze. Román *Nebohý Avrosimov* (orig. Бедный Авросимов) pojednává o tragických stránkách historie Děkabristického hnutí. Toto dílo se původně jmenovalo *Doušek svobody*. Šlechtický hlupáček (na způsob Puškinova Petruši Griněva) se osudově ocitá na samém vrcholu historických událostí a střetává se tváří v tvář s tajnou vyšetřovací komisí, se státním zločincem a zlodějem P. Pestělem.

V nedokončené rodinné kronice *Zrušené divadlo* (orig. Упраздненный театр) 1990–1993 je tato myšlenka rozvíjena jako střízlivě kritické posouzení bolševického romantizmu, zdiskreditování iluzorních ideálů „komisařů v zaprášených helmách.“ Text tohoto románu připomíná prozaický styl takových spisovatelů jakými jsou třeba Čingiz Ajtmatov, Daniil Granin nebo Viktor Astafjev.

Hlavní postava Vanvanč, což je domácí podoba jména Ivan Ivanovič, vyvolává postavy dávno hluboko zasuté ve své paměti. Například Žoržetku, dceru továrníka Kaminského, která se v sovětském režimu stala nadšenou pionýrkou.

A malý Vanvanč-Okudžava nemohl pochopit, že po čase s rodiči vycestovala do Paříže. Tato kniha je smutným čtením o rodině, která žila do značné míry ve společenské izolaci a vnímala narůstající společenské rozpory. Končí návštěvou Okudžavovy matky (zde pod jménem Ašchen), u nového komisaře Státní bezpečnosti Lavrentije Beriji. Slíbil jí, že prověří obžalobu jejího manžela, jehož znal z Gruzie. "V noci ji sebrali," zní poslední věta vzpomínek. Jedná se o cenné literární svědectví z doby, od níž nás dělí už víc než tři čtvrtě století. ✓

Za tuto knihu dostal Okudžava v roce 1994 mezinárodní cenu Russkij Buker za nejlepší román v ruštině.

Novely a povídky Okudžavy, *Полождения секретного баптиста* (1984), *Искусство кройки и житья* (1985), *Девушка моей мечты* (1985), *Около Риволи, или Капризы фортуны* (1991) jsou z větší části autobiografické, byly vytvořeny kritikou reflexe a vtipnou sebeironií. Tyto autobiografické anekdoty byly otištěny v časopise *Novyj mir* (orig. *Новый мир* 1997, № 1) a jsou poslední prozaickou prací Bulata Okudžavy. Jako scénáristovi náleží Okudžavovi scénáře k filmům jako *Женя, Женечка и „катюша“* (1965), *Верность* (1965).

V románech se potvrzuje hodnota lidské osobnosti s jeho pocity a zážitky. Překrásné ženství obklopuje v románech Okudžavy romantickou svatozáří království: „Женщина, Ваше Величество!“, zvolává básník, věrný rytíř „Překrásné dámy“, jejíž rysy vidí ve svých současnicích: „V mé duši je umístěn portrét jedné překrásné dámy!“ Ve vztahu k ní básník dodržuje starodávný (a poněkud staromódní) rituál při oslovení, rozhovorech, pozdravení a lásce. Srdce básníka je stále zaměřeno na lásku. Počátek ženství vidí v přírodě, v motýlovi, novoročním stromečku,.... }

Ve svém jádru je próza Bulata Okudžavy romantická, není založená pouze na konkrétních historických dokumentech a faktech, i když je samozřejmě obsahuje. Spisovatele láká „domácí“, lidská podstata ruské historie, ne pouze události, které prožívají a vnímají hlavní postavy románů. Okudžava podotýká: „V každém hrdinovi jsem zobrazen – já. Hrdina je pln toho, co mě mučí, co ve

mně zuří.“⁴⁾ Strukturou romány připomínají záznamy z deníků, dopisů, vzpomínek, próza často přechází v poezii a stává se lyrickou.

Historická próza Okudžavy je označována jako tzv. perspektivní, protože v každém románu je přítomna literární maska vypravěče z budoucnosti, jindy jím bývá autor, do jehož rukou se dostává deník nebo zápisky nějakého člověka z minulosti.

Okudžava se považuje za člověka obšťastněného literárním osudem. „Osud mě zocelil, mnohému naučil i tomu, že čas neztrácí schopnost vyjadřovat se prostředky, který vám nadělila příroda. Jestli jsem je užíval dobře nebo špatně, soudit nemohu. V každém případě jsem se snažil.“⁵⁾

Okudžava v Čechách

Okudžava byl nejpopulárnější v 50. – 70. letech 20. století, kdy jeho písně potají zněly z mnoha pokojů na kolejích i domácností. V roce 1964 byl poprvé v Praze, ale nekonceptoval. Po okupaci v roce 1968 prohlásil, že v Československu nebude hrát, dokud odtud neodejde poslední okupační voják. Svůj slib splnil a koncertoval zde až v devadesátých letech.

Okudžava tvrdil, že nedělá nic výjimečného, jen bere do rukou kytaru a snaží se hrát a zpívat. Z jeho písní však vždy vanula zvláštní atmosféra, která zachytila posluchače, i když nerozuměli textu.

V Česku měl Bulat Okudžava jenom dva koncerty a to v roce 1995 v Brně v divadle Husa na provázku a v Praze v Divadle Komédie. Jeho texty jsou známy a rozšířeny po celém světě, u nás přeložené texty zpívá především Jaromír Nohavica, např. píseň *Černý kocour*.

Jarek Nohavica / Bulat Okudžava - Černý kocour

V našem domě už pár pátků pod schody je kamrlík,
a tam žije jak na statku kocour jménem Nevrlík,
sedí, mlčí, frajer děsný, do tmy schovává svůj krk,
život pulsuje a běsní, a ten kocour ani mrk.

Drápy má už mimo provoz, myši dávno nechytá,
loví nás na čestné slovo a na půlku jelita,
on a žádat, on a prosit, zlatý voči, nech si zdát,
každý sám mu něco nosí a je rád, že on je rád.

Rozvalen je na podlaze jako vejce natvrdlé,
ze tmy usmívá se blaze, jde nám drápy po hrdle,
zřejmě proto je tak smutný dům, ve kterém bydlíme,
koupit lampu bude nutný, kdy se ale složíme?

Petr Ulrych o Bulatu Okudžavovi

- hudební skladatel, zpěvák

v Brně, v domě P. Ulrycha 3. 3. 1998

„Jméno Bulata Okudžavy jsem slyšel kdysi dávno, z dnešního hlediska to bylo pro mě v šerém dávnověku, ale myslím, že to bylo v době, kdy nás manažeroval Oskar Mann, pozdější manažer Boba Frídla. Ten měl určitý vztah k ruské literatuře a od něho jsem poprvé slyšel tohle jméno. Písničky ne, jen jméno. Mě se zdálo, že je to jméno abcházské. I to jméno Bulat, takže jsem si nejprve představoval nějakého Asiata... teprve mnohem později, to jsme byli před zájezdem a přemýšleli jsme, jaké ruské písničky uděláme, jsem slyšel jeho písně prvně. To bylo tuším v nějakém sedmdesátém šestém roce. Do té doby jsem byl plně zaujatý vznikem Javorů a intenzivní cestou přes moravský folklór. Myslím ale, že bylo velmi důležité, před tím prvním setkáním, protože špičky tohoto folklóru mě naladily k tomu, abych Okudžavu vnímal možná ostřeji z určitého zorného úhlu, než byl vnímán všeobecně, třeba v Praze.

Zmínil bych se hned o jeho posledních koncertech, které měl u nás, určitý rozdíl v jeho přijetí v Brně a v Praze existoval. A to zase znovu potvrdilo moji teorii, že vnímavost k určitým věcem v Čechách a na Moravě je rozdílná.

Ale zpět k tomu termínu setkání, do roku sedmdesát šest nebo sedm – já jsem měl tři ruské desky, to těch oficiálních umělců, kteří sem jezdili – Žanu Bičevskou, ukrajinské trio Mareníč, skvělé trio... a Okudžavu. Vzpomínám si na svůj zážitek, když jsem poslouchal tu desku a hledal, kterou píseň bych si vybral. Tak jsem se dostal k písni, která se jmenuje Gruzínská. To byl pro mě jeden z největších a nejhlubších zážitků. Celou noc jsem si ji poslouchal a zpíval a čím víc jsem její text, který je v podstatě velmi jednoduchý, čím víc jsem ho vnímal, tím víc na mě působil. Vzpomínám si, že mě to obrovsky... dojalo, byl jsem tou písní nesmírně hluboce zasažen... to mě zasahovalo úplně jinak, jak mě zasahovala muzika dřív. Po citové stránce to byl pro mě obrovský zásah. Já jsem tuhle píseň – tu Gruzínskou – trochu upravil a potom jsme ji hráli. Můj vztah k Okudžavovi nebyl nikdy pragmatický, že bych sháněl o něm informace a fakta, s čím začínal, jak byl v Rusku populární... Ale dovedu si představit, jak jeho písně zasáhly tehdejší populaci, studenty, vím, že se tyhle

písně zpívaly na kolejích – sborově, protože některé ty písničky zlidověly. Na něm jsem si uvědomoval, že málo komu se dostane toho, že jeho genialita, nebo to, čím byl obdařen, vejde mezi lidi, a dokáže být tak úžasně sdělná – ty písničky, to není intelektuálština, to je ještě něco nad tím.

Po písních jsem se teprve dostal k Okudžavově literatuře. Nebohý Avrosimov, Putování diletantů – to jsou dvě věci, ke kterým se chystám znovu vrátit. V mládí jsem hodně četl Dostojevského a hodně jsem se k němu vracel, zasahovala mě jeho mystika. Myslím si, že jako spisovatel je Okudžava dosud nedoceněný, že jeho knihy jsou nadčasové. A ještě Dostaveničko s Bonapartem, to je třetí věc, co jsem od něho četl... Okudžava je pokračováním toho nejlepšího, co v ruské literatuře vůbec bylo. Něco jiného je třeba Šuškin, toho mám taky rád, to je pokračování zase té povídkové větve Čechova... je škoda, že se to dneska trochu pomíjí, myslím si, že je to naše škoda, která způsobuje jistou nevyváženost. Když si neuvědomujeme hodnotu východní literatury, tak nemůžeme plně hodnotit žádnou světovou literaturu. Pokud ji někdo nechce znát, tak mi to lehce zavání rasismem. Vždycky se dostáváme na tenký led extrémizmu, slepé ideologie a slepé víry.“⁶⁾

Závěr

Svou bakalářskou práci jsem zpracovávala na základě uvedené literatury v příloze. První část je věnována nejen Bulatu Okudžavovi osobně, ale i hudebnímu žánru ruské autorské písně, jehož byl Bulat Okudžava zakladatelem.

Dále ve své práci stručně představuji ruského písničkáře a básníka Vladimíra Vysockého.

Nejrozsáhlejší oddíl své práce jsem věnovala životu a dílu Bulata Okudžavy. V kapitole o poezii jsem pracovala převážně s básnickými sbírkami v ruském originále a s díly, které byly přeloženy do českého jazyka. Snažila jsem se o vytvoření přehledu hlavních témat, jimž se básník ve své tvorbě věnoval a které později také zhudebnil. V části o próze jsem se zabývala autorovými nejvýznamnějšími prozaickými díly.

Významnou součástí mé bakalářské práce je také kapitola o působení Bulata Okudžavy v Čechách, o jeho koncertech a také o interpretech, kteří prezentují básnicka díla u nás.

V závěru připojuji krátkou dokumentární přílohu a přehled Okudžavových děl.

Při zpracování mé bakalářské práce jsem se dozvěděla mnoho zajímavých skutečností jak o Okudžavově životě, tak i o tvůrčím hledání a způsobech jeho tvorby. Doufám, že výsledky a postřehy, které ve své práci uvádím, budou přínosem i pro ostatní zájemce o tuto problematiku.

Citace:

- 1) Vondrák, Jiří: Poslední koncert. Brno 1998, str. 33.
- 2) Литературная газета, 25 апреля 1984 г. , с. 3.
- 3) Литературная газета, 25 апреля 1984 г. , с. 4.
- 4) Вечерний Ленинград, 7 мая 1984 г. , с. 3.
- 5) Литературная газета, 25 апреля 1984 г. , с. 3.
- 6) Vondrák, Jiří: Poslední koncert, , Brno 1998, str. 89 – 91. ✓

Použitá literatura

Kovařík, Petr: Půlnoční trolejbus, Praha 1981.

Matyušová, Zdeňka: Čítanka ruských literárně kulturních textů, Plzeň 2003,

Okudžava, Bulat, Ahoj, Študente!, Praha 1986 ,

Okudžava, Bulat: Nebohý Avrosimov, Praha 1974 ,

Okudžava, Bulat: Zrušené divadlo, Brno 2004.

Vejvoda, Jiří: Víc než jen hlas, Praha 1980 ,

Vondrák, Jiří: Poslední koncert, Brno 1998.

Okуджава Булат: Надежды маленький оркестрик, Екатеринбург 2002 .

Okуджава Булат: Под управлением любви, Екатеринбург 2002 .

Вечерний Ленинград, 7 мая 1984 г.

Литературная газета, 25 апреля 1984 г.

Internetové stránky:

www.litera.ru

www.bards.ru

www.uka.ru

www.vysocky.km.ru

www.2005.novayagazeta.ru

www.ruthenia.ru

www.deol.ru

Internetové vyhledavače:

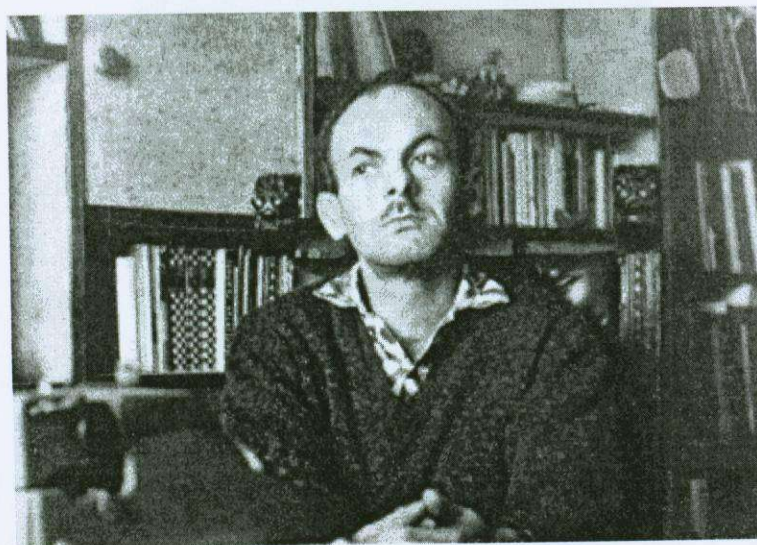
поиск@mail.ru

rambler.ru

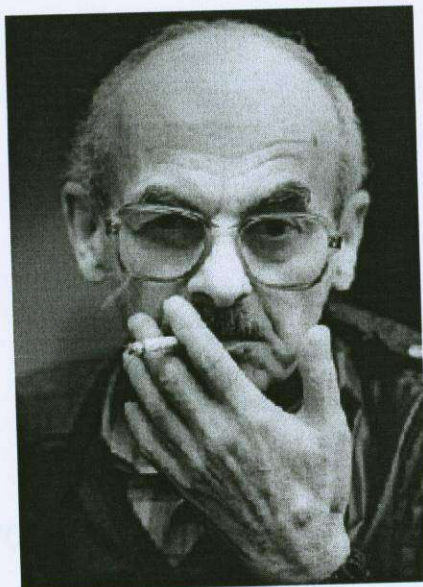
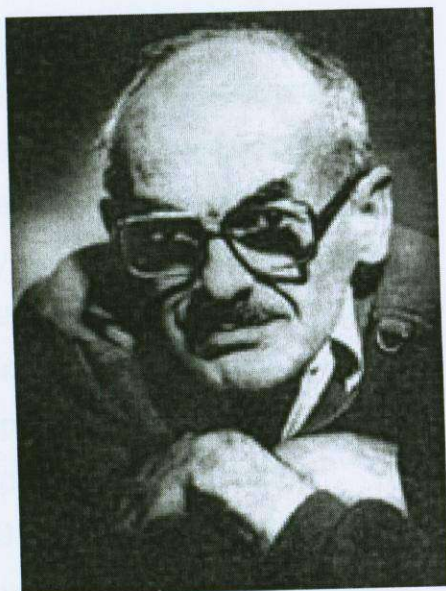
google.de

seznam.cz

Dokumentární přílohy

Jaroslav Kvadrových děl

Bednář / Atrioscopia (1970)

Činová sobota (1971)

Právě teď přichází (1973)

Stav duše / Šanony

Čestné přání

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

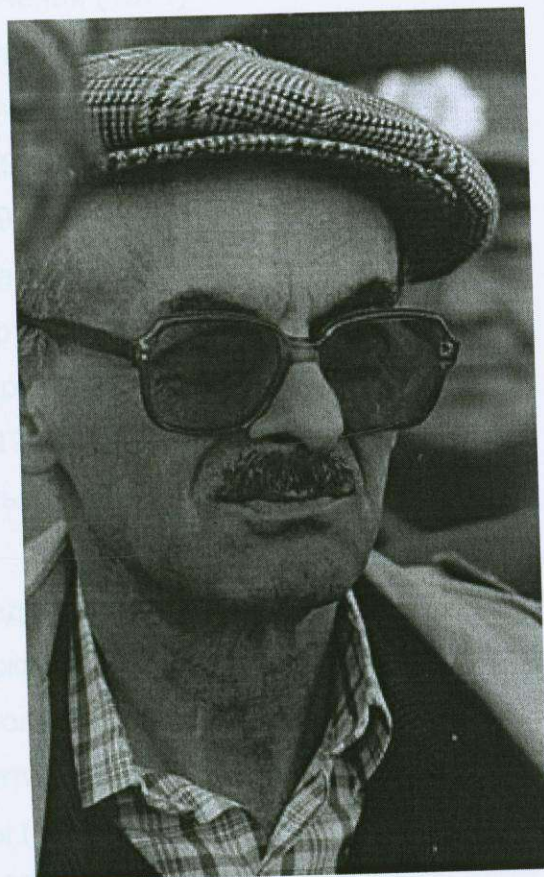
Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Činová sobota (1971)

Seznam Okudžavových děl:

Лирика (1956)

Острова (1959)

Веселый барабанщик (1964)

По дороге к Тинатин (1964)

Песенка о дураках (1964)

Будь здоров, школяр (1966)

Веселый барабанщик (1966)

Март великодушный (1967)

Фронт приходит к нам (1967)

Проза и поэзия (1968)

20 песенок для голоса и гитары. (1970)

Два романа (1970)

Бедный Авросимов (1970)

Глоток свободы (1971)

Прелестные приключения (1971)

Похождения Шипова, или Старинный водевиль (1975)

Прелестные приключения (1975)

Арбат, мой Арбат (1976)

Избранная проза (1979)

Путешествие дилетантов (1979)

Свидание с Бонапартом (1985)

Будь здоров, школяр (1987)

Посвящается вам (1988)

Девушка моей мечты (1988)

Избранное (1989)

Избранные произведения в 2 тт. (1989)

Песни Булата Окуджавы. Мелодии и тексты. (1989)

Капли Датского короля (1991)

Приключения секретного баптиста (1991)

Повести и рассказы (1992)

Милости судьбы (1993)

Заезжий музыкант (1993)

Песенка о моей жизни (1995)

Упраздненный театр (1995)

Чаепитие на Арбате (1996)

Зал ожидания (1996)